

Otto Schweitzer, Grafika i ulja Vilima Svečnjaka. Zagreb 1940.

V tej bolj razvlečeni kot temeljiti študiji ugotavlja Otto Schweitzer predvsem dvojni značaj Svečnjakovega dela: »dramatsko napetost« in »lirično tišino«. Svečnjakova grafika je pošastna, strastna, olja (zvečine krajine) pa učinkujejo »kakor katarza«. Medtem ko ne preskrajno impresionistične krajine ne nudijo nobene vsebinske problematike, marveč so svetla podoživljanja narave, je motivika njegove grafike vzeta iz nižin življenja, ker je človek žival prepuščen svojim najnižjim nagonom. Schweitzer na dolgo in široko išče Svečnjaku-demoniku primere iz zgodovine slikarstva, a vkljub neštevilnim imenom ne prepriča, niti z Goyo ne in ne z Brouwerom, še manj pa je posrečeno primerjanje Svečnjakovih antiklerikalnih risb s Holbeinovim Mrtvaškim plesom. (Zakaj ni posegel bliže — v naš čas? Isto mu očitam pri poglavju o Svečnjakovem impresionizmu, kjer našteva vse predhodnike impresionizma, a se ustavi že pri Monetu.) Zanimiv je razvoj Svečnjakove grafike. Od razbrzdanih cirkuških in gostilniških prizorov — vsa učinkovitost je v razgibani liniji, ki jo kot izvrsten risar pokori tudi v kompliciranih telesnih in duševnih položajih — mimo surovih antiklerikalnih pamfletov (sem spada tudi nekaj olj), ki močno spominjajo na sovjetske plakate, je Svečnjak došel v ciklu »Balade Petrice Kerempuha« in »Bistrički bogci« do presenetljivo krepkega izraza. Tu je prišla na dan že lirična sestavina: Petrica Kerempuh s kitaro in objokujoče žene, kar res približuje Svečnjaka Goyevi očitajoči užaljenosti. A spet se ni ubranil svoje negativne primesi — iz golega naslavljanja ob razuzdanostih je zašel v blasfemijo, oponašaje ikonografski motiv Pietà.

Karel Rakovec.

UMETNOSTNA RAZSTAVA »NEODVISNIH«

VIII. razstava Kluba neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov ni še zdaleka prinesla odgovora na najrazličnejše obete, ki jih sicer v svojih programih, bodisi govorjenih bodisi pismenih, ta skupina umetnikov le prezgovorno obljubuje. Nasprotno: značaj razstave same, šibek odmev zagrebške prireditve, predgovor v ta katalog ter otvoritveni govor ljubljanske razstave, so pokazali umetnost »Neodvisnih« v taki luči, da se vsa problematika umetniških vprašanj, ki se zadnje čase pojavljajo pri nas, nekako zoži prav v tem primeru in je dolžnost kritika, da zavzame do njih načelno stališče. Niso to nikake »programatične izjave«, kakor bi jih nekateri radi obšli, marveč za zdrav razvoj slovenske umetnosti nujno potrebne ugotovitve, ki prav danes v teh razrvanih časih, ko se uničuje toliko dobrin in se zopet drugim daje popolnoma nasprotno vrednost, pokažejo na vso zgrešenost smeri prizadevanja enega dela mlade umetniške generacije, s čimer se zanikava tako uspeh naše umetniške tradicije, kakor postavlja v nevarnost napredek slovenske umetnosti. Ta dejstva so mi narekovala načelno stališče, ki sem ga obširno utemeljil v svoji kritiki v »Slovincu« z dne 6. in 7. novembra 1940 in prav iste misli so tudi osnova pričujoče kritike. »Francosko gledanje«, zanikavanje individualnega iskanja v umetnosti, nasproti kateremu se postavlja nekakšno »kolektivno« delo v ateljeju, tuj umetnostni svet, ki ga nedoživetega importirajo v krog naše umetnosti, vse to so pojavi, ki ne morejo slovenski umetnosti prinesiti absolutno

nobene koristi, marveč ji nasprotno lahko ogromno škodujejo. Impresionisti, ki so s svojo umetnostjo postavili nekake temelje slovenski moderni, iz katerih se do danes ta umetnost organsko razvija, so kot najvišjo maksimo postavili slovensko gledanje, očiščeno v žaru individualnega iskanja; in ta je veljala nedotaknjena do danes. Ne bom na tem mestu našteval vse umetnike, ki so si z največjim individualnim trudom in iskanjem klesali svoj individualni slovenski obraz, mirno pa lahko trdim, da jih je vsaka generacija imela dovolj — do danes — da, celo v vrstah samih »Neodvisnih«. To je zdravje in sila slovenske umetnosti, ki pa naj bi zaradi zgrešenega umovanja »Neodvisnih« segla po lažnivem nakitu »francosko gledane« umetnosti in tako krenila na pot, s katere bi se v njeno pravo bistvo le s težavo vrnila. Zato je povsem utemeljena alternativa, ki sem jo naslovil na Neodvisne: ali »francosko gledanje«, ki ne vodi nikamor, s čimer izgube »Neodvisni« vsak stik s slovensko umetnostjo, ali pa slovensko individualno kvalitetno gledanje, ki je od impresionistov skozi vse umetniške rodove do danes rodilo le najboljše rezultate.

Umetnost »Neodvisnih«, kakršno obsega pričujoča razstava, je zgovorna priča nepravilne umetnostne poti teh mladih umetnikov. (Poudarjam, da ta očitek ne doseže vseh, nasprotno, med njimi je nekaj talentov, ki se po vsem videzu kaj malo menijo za literarno, teoretično, umetniško »vodstvo« skupine.) Analiza posameznih del to trditev v celoti podpre. Kregar Stane se je pred leti pojavil v slovenski umetnosti kot surrealist. Današnja dela so le še senca tistega razmaha, ki je takrat kazal vse znake, da ni slepljiva novost, marveč srčna potreba nagnila slikarja na pota sanj in podzavesti. Spričo nekaterih del na tej razstavi pa postajam vedno bolj skeptičen, kajti težko je v sebi združevati sanjske konglomerate, pa obenem ljubiti lepo in čisto naturo. Zdi se mi, da je Kregarjevemu surrealizmu botrinila želja po novosti in prav nič drugega. M. Pregelj je nekoč videl Cezannéa in še danes se suče v začaranem krogu, ki mu ga je začrtala genialna osebnost Francoza. Škoda, da je Cezanné umrl že pred kakimi petdesetimi leti in pa, da Pregelj nima n. pr. francoske akademije. Potem bi »Portret brata« ne bil videti tako nefrancoski Cezanné in tudi »Interieur« bi bil obdelan recimo bolj v Jakopičevem smislu. Mihelič Fr. je pokazal v Zagrebu »Mrtvega Kurenta« in »Ptujsko goró«. Poleg Pavlovca je imela zagrebška kritika priliko videti, česa je zmožna mlada slovenska umetnost in pa resnična umetniška individualnost. Mihelič je umetnik, po duši in samostojnosti. Škoda, da dalmatinski gvaši ne reprezentirajo njegovih zmožnosti v celoti. Menda je lepoto in podobo Haloz res težko pozabiti. Didek Z. je precej samosvoj, vendar je slikovitost njegovih podob morda preveč suverena. Pavlovec F. je velik umetnik. Tudi lajiku menda ni težko izluščiti njegove individualne stvaritve na razstavi, medtem ko sem celo jaz le s katalogom v roki razpoznaval ostale »francoske« »umetnine«. Je mojster slovenske krajine. Vsak trenutek, vsaka letna doba je upodobljena v svojih bistvenih tonih, v svojem osnovnem nastrojenju. Tudi oba portreta sta dokaz subtilnega slikarjevega gledanja slikarskega predmeta. Omersa N. še nima mnogo svojega slikarskega sveta dograjenega. Enak je tudi E. Sajovic, Sedej M. je na tej razstavi zelo, zelo kozmopolit. Včasih je ustvarjal kvalitetne portretne skupine, sedaj pa ima na razstavi le neke reminiscence, ki so kveč-

jemu študije. Priznati pa je treba, da ima dovršenejša dela na Biennalu v Benetkah. Risbe »Neodvisnih« so zelo pomanjkljive.

Uspešnejša je na razstavi plastika. Kalin Z. je s »Spečo« načel zanimiv plastični problem, ki pa ga le ni premislil do konca. V kipu vlada neka diskrepanca, in sicer med razgibanim, voluminoznim telesom, idealizirano in shematično glavo ter motivom drže roke. Vkljub temu, pa je to najboljše Kalinovo delo doslej. Dober je tudi avtoportret. Putrich K. skuša reducirati formo na bistvenost. V portretnih glavah mu to precej dobro uspe, slabša pa je »Samota«. Je to menda prevelika površina za Putricha, če odštejemo tuje vplive, ki so pri njenem rojstvu soodločali. Ne razumem tudi n. pr. labilnega motiva sedenja. Vsak hip, se zdi, bo žena zdrknila s podstavka. Pirnat N. ima sicer v katalogu označenih več del, toda na razstavi je le št. 36. Je to dobra, zlasti pa značilna Pirnatova glava.

Uspeh razstave »Neodvisnih« je le toliko kvaliteten, kolikor ima skupina umetnikov, ki so individualno, torej tudi slovensko usmerjeni. Ali se bo po vsem tem res težko »Neodvisnim« opredeliti za stare, toda dobre in pravilne ideale?

Dr. S. Mikuž.

75-LETNICA LEE FATURJEVE

Pisateljica Lea Faturjeva, ki je 15. t. m. praznovala svojo petinsedemdesetletnico, spada v krog starejših dominsvetovcev ter je v letih 1905 do 1913 poleg Finžgarja predstavljala najboljšo dominsvetovo epično pripovedništvo. Njene povesti V burji in strasti (1905), Biseri (1908), Za Adrijo (1909), Komisarjeva hči (1910) in Iz naših dni (1911) so bile vodilne povesti v tem času dominsvetovega romantičnega realizma in zgodovinsko-idealistične povesti brez globlje psihološke individualnosti, kakor se je šele pozneje uveljavila v naši reviji z nastopom mladih. Ti so šli tedaj preko njenega čustvenega realizma, dediščine predmodernih klasikov, odkrivat nove svetove na subjektivni podlagi in nepreračunljivosti človeškega dna. Toda danes, ko zopet težimo k realističnemu izražanju, k objektivizaciji zgodovinskih podob na eni strani, na drugi strani pa iz človeških golot zopet k poeziji, zdravju ter potrdilu dobrega v človeškem srcu, nam tudi Lea Faturjeva postaja mlajša, dostopnejša in vedno vrednejša zopetnega branja. Danes bi postavili njene stvaritve s častitljivostjo tja nekam ob stran Deteli po izrazni tehniki, dasi je polnejša in bogatejša notranje strasti in čustev. Toda po svojem kraškem jeziku, nazornosti predstavljanja, opisih, smotrni zamisli in kompoziciji pa je lahko nam še sedaj vzor umetniškega grajenja in notranjega etičnega ravnotežja. Ob 75 letnici čestitamo njej, ki je ob 50 letnici naše revije zopet po 25 letih stopila med njene sotrudnike, k življenjskemu jubileju, nadejajoč se, da nam bo mogoče prinesli še kakšen plod njenega klenega pripovedovanja.

T. D.